

LISA 1. VALGA MAAKONNA LÄHTEOLUKORRA ANALÜÜS

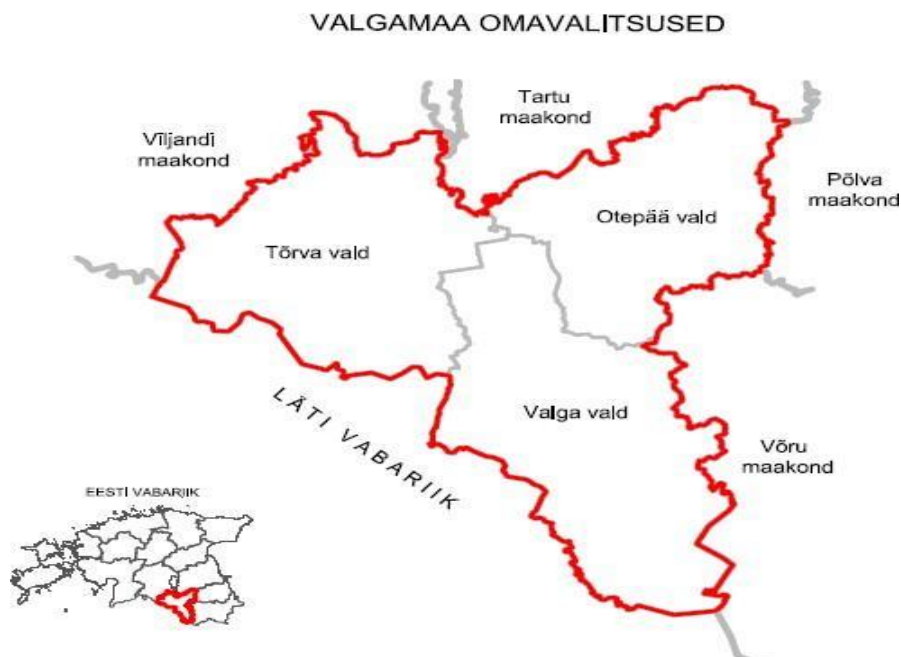
1. Asend ja administratiivpiirid

Valgamaa ajalooliste sidemete ja maastikulise omapära poolest on Valga maakond osa Lõuna-Eesti regioonist koos Põlva, Võru, Viljandi, Tartu ja Jõgeva maakonnaga. Maakonnal on pikk riigipiir Läti Vabariigiga. Kaksiklinn Valga-Valka on väga hea näide Euroopa Liidu piiriülesest koostööst. Muutes piiriülese suhtlemise lihtsamaks on võimalik oluliselt parandada piirialade elanike teenuste kättesaadavust ja heaolu, laiendada ettevõtjate võimalusi majanduskasvuks ning riikide ühtekuuluvuse edendamiseks. Valgamaal kohtuvad erinevad kultuuri- ja keelealad: Mulgimaa, Vana-Võromaa ja Vana-Tartumaa, seega toimub siin pidev eripärase kultuuripärandi kogumine, säilitamine ja turundamine. Mulgimaal asuv Tõrva köidab meeli nii unikaalse looduse kui minevikupärandiga ja ka põnevate ettevõtmiste ning tegusate inimestega. Otepää on rahvusvaheliselt tuntud spordikeskus, Eesti talvepealinn, maalilise loodusega, mitmete järvedega ja elustikuga meeldivalt mitmekülgne paik elamiseks.

Maakonna kogupindala on 1 919 km², ulatus põhja-lõuna suunas 65 kilomeetrit ja ida-lääne suunas 59 kilomeetrit. Keskmine rahvastikutihedus maakonnas on 15 inimest ruutkilomeetril. Valga maakonda kuuluvad kolm kohalikku omavalitsust: Otepää vald, Tõrva vald ja Valga vald.

Maakonnakeskusest Valgast on Riiga 157 km, Tartusse 86 km ja Tallinnasse 267 km. Maakonda läbib tihe teedevõrk. Samuti on kasutada raudteeühendus Tartu, Võru ja Riia suunal. Riia on Valgamaa jaoks oluline õhuvärv.

Joonis 1. Valga maakonna asend

2. Rahvastik ja selle areng

Rahvastikuregistri andmetel elas seisuga 01.01.2025 Valga maakonnas 27 560 inimest, 56% inimestest elab Valga vallas. Eestlaste osakaal Valgamaal on 76%, teistest rahvusest inimesi elab maakonnas 24%.

Tabel 1. Rahvaarv omavalitsuste lõikes 2018-2025.a

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Muutus 2018-2025
Otepää vald mehed	3248	3224	3231	3247	3062	3118	3085	3027	-221
Otepää vald naised	3247	3232	3173	3165	3176	3270	3257	3226	-21
Tõrva vald mehed	3151	3108	3093	3069	3032	2808	2819	2802	-349
Tõrva vald naised	3034	3021	3027	2995	2840	3054	3070	3049	+15
Valga vald mehed	7660	7597	7585	7465	7457	7623	7542	7446	-214
Valga vald naised	8329	8188	8095	8021	8083	8241	8151	8010	-319
KOKKU	28 669	28 370	28 204	27 962	27 650	28114	27924	27560	-1109

Pikas perspektiivis on näha rahvastiku arvu kahanemist, peamisteks põhjusteks on noorte haridus- ja tööränne, kuid ka madal sündimus. Samas ei ole rahvastikuarengu suundumused paikkondlikult ühesuunalised. Prognoosi kohaselt võib eeldada suhteliselt stabiilsemat olukorda ning tagasihoidlikumat langust Tõrva ja Otepää valdades võrrelduna Valga vallaga. Keskustest väljapoole jäävates piirkondades on areng pigem ääremaastumise suunas. Seega on Valgamaal oluline mõtestada areng rahvastiku kahanemist arvestades, samal ajal aktiivselt tegeleda rändepöördega, mille sisuks on noorte tagasirände stimuleerimine ja elanike arvu stabiliseerimine. Tuleb arvestada, et tööealiste elanike väljaränne vähendab maksutulu, suurendab vanadussõltuvust ja ülalpeetavate määra maakonnas. Tulenevalt naiste ja meeste eluea suurest erinevusest vanuse kasvades üksi elavate inimeste arv ja abivajadus toimetulekuks ning vaimset tervist toetavate teenuste järele kasvab. Kuna pikas prognoosis rahvastik maakonnas väheneb, siis on oluline kasutada maksimaalselt olemasolevaid taristuid, leida rakendus kasutusest väljalangenud hoonetele, tugevdada kohalikke keskuseid töökohtade ja teenuste pakkujatena ning väärtustada hajusaid asustumustreid maapiirkondades. Oluline on tagada head transpordiühendused ning pakkuda paindlikke ja kogukonnapõhiseid lahendusi teenuste tarbimiseks, et säilitada maapiirkonnad võimalikult atraktiivse aastaringse elukohana.

3. Haridus

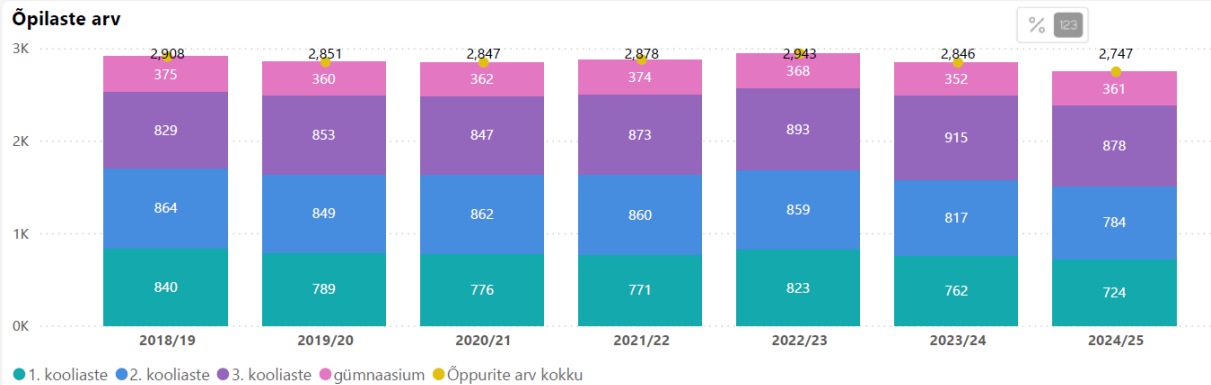
Valga maakonnas on 2024/2025 õ-a. 12 lasteaeda, kus on 68 rühma, milles on 1149 last. Otepää vald alustab uue energiasäästliku lasteaia ehitamist.

Tabel.2
Alushariduse põhinäitajad

Õppeaasta	Laste arv	Lasteasutuste arv	Rühmade arv
2018/19	1,120	19	72
2019/20	1,109	18	71
2020/21	1,107	18	69
2021/22	1,126	18	71
2022/23	1,158	16	69
2023/24	1,153	13	69
2024/25	1,149	12	68

Valga maakonnas on 2024/2025 õppeaastal 13 kooli, millest 10 on põhikoolid, 3 keskkooli/gümnaasiumit, kus õpib 2747 õpilast.

Joonis 2. Valga maakonna üldhariduskoolide õpilaste arv kooliastete lõikes 2018/2019-2024/2025.a

Maakonna haridussüsteemi üks suuremaid probleeme on õpetajate kõrge vanus. 61% õpetajatest on vanemad kui 50 aastat.

Tabel 3. Valga maakonna õpetajate vanuseline jaotus

Õppeaasta	noorem kui 30	30-39	40-49	50-59	60 ja vanem	Kokku
2018/19	35	74	134	185	109	536
2019/20	33	75	124	180	116	528
2020/21	28	73	130	179	131	541
2021/22	28	77	132	182	135	553
2022/23	32	85	121	188	141	567
2023/24	25	81	120	178	142	544
2024/25	19	62	107	163	127	477

Valgamaa Kutseõppekeskus on maakonna ainus õppeasutus, mis pakub kutseõpet nii põhiõppes kui ka täienduskoolituses. Valgamaa Kutseõppekeskuses on edaspidi võimalik välja arendada rakenduskõrghariduse erialad, mis annavad nii koolile kui ka Valga linnale juurde atraktiivsust tuues siia rohkem noori, kes hiljem oleksid valmis oma tuleviku siduma Valgamaaga. Perspektiivikad erialad kõrghariduse tasemele väljaarendamiseks on logistika ja energiasäästliku ehituse eriala ja IT

valdkonna eriala. Eesmärgiks, et Valgamaa Kutseõppekeskuses on vähemalt kolmel erialal loodud võimalus omandada rakenduskõrgharidust.

Maakonnas on seitse huvikooli, mille tegevuses osaleb 763 õpilast. Huvikoolides osalejate arv on aastate lõikes vähenenud. Vähenemise põhjuseks võib olla noorte huvide muutus, eelistatakse kolmanda sektori poolt pakutavaid tegevusi, spordiklubid jm.

Tabel 4. Huvikoolides osalejate arv aastate lõikes

Õppeasutus	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24	2024/25
☐ Otepää Muusikakool	86	95	92	102	99	88	90
☐ Puka Kunstikool	27	28	22	12	14	17	14
☐ Tõrva Muusikakool	127	128	119	119	105	87	129
☐ Valga Muusikakool	585	266	277	239	244	243	225
☐ Valga Ukraina laupäevakool "Kalõna"	17	13	10	15	19	19	32
☐ Valga Valla Huvikeskus	253	241	248	219	253	225	233
☐ Valgamaa Noorte Tehnikakeskus	61	61	61	61	35	29	40
Total	1156	832	829	767	769	708	763

Valgamaal on kokku 22 rahvaraamatukogu. Raamatukogudes oli registreeritud kasutajaid Valgamaal kokku 2024. aastal 6400 inimest. Külastusi oli maakonnas 125 100. Lisaks laenutamisele pakuvad raamatukogud veel teisigi teenuseid- arvuti ja e-riigialane nõusatmine, printimisteenus. Raamatukogudes tehakse aktiivset tööd laste- ja noortega lugemisharjumuste kujundamiseks. Korraldatakse üritusi, näitusi ja ollakse partneriks erinevatele ettevõtmistele ja asutustele nii kohalikul kui riigi tasandil. Sõltuvalt piirkonnast veavad raamatukogud külakeskuse rolli, pakuvad pesupesemise ja duši teenust, korraldavad õpitubasid jms. Valga valla raamatukogudes on võimalik teha kaugtööd nii oma seadme kui ka raamatukogus olemasoleva seadmega. Samas vajavad raamatukogud maakonna tasandil toetust, et tagada ühtlasem areng ja ühtlasem teenuste kvaliteet. Kui hetkel täidab maakonna keskraamatukogu veel riikliku ülesannet- ehk siis koolitab, nõustab, tegeleb aruandluse jms, siis 2026.aastaks kaotatakse riigi poolt maakonnaraamatukogude funktsioon.

Valgamaa kolmes omavalitsuspiirkonnas on kultuuritöö korraldatud erinevalt, Valga vallas toimetab Valga Kultuurikeskus, mille koordineerida on kokku nelja kultuuri- ja rahvamaja töö. Tõrva vallas tegutseb Tõrva kogukonnakeskus, kus lisaks kultuurielule korraldatakse ka noorsootööd ja mille all tegutsevad ka raamatukogud, kokku viis allüksust. Otepää vallas juhib kultuuritööd Otepää Kultuurikeskused, kokku nelja allüksusena. Kokku toimetab maakonnas 13 kultuurivaldkonnas tegutsevat keskust.

4. Sotsiaalne kaitse, tervishoid ja turvalisus

Valgamaa rahvastikku iseloomustab Eesti keskmisest oluliselt suurem eakate osatähtsus, negatiivne rändesaldo ja negatiivne loomulik iive. Naiste keskmine eluiga¹ on oluliselt madalam Eesti keskmisest: Valgamaa naised elavad oluliselt vähem kui Eesti naised (82,54 eluaastat vs Eesti keskmine 83,44 eluaastat). Valgamaa mehed elavad keskmiselt 72,54 aastat, Eestis keskmiselt: 75,09 aastat. Riiklike eesmärkide kohaselt² oodatakse, et keskmine eluiga kasvab 2030. aastaks meestel 78,0 ja naistel 84,0 eluaastani.

¹ Oodatav eluiga sünnimomendil ehk keskmine eluiga (*life expectancy*) – keskmiselt elada jäävate aastate arv vanuses 0 aastat, kui suremus ei muutuks

² Rahvastiku Tervise Arengukava 2020-2030

Loomulik iive on Valgamaal negatiivne ning samuti rändesaldo. Praeguse trendi jätkudes jääb maakond igal aastal umbes 226 inimese võrra vaesemaks madala iibe tõttu ning 158 inimese võrra väljarände tõttu viimase seitsme aasta võrdluses. Rahvastiku seisukohast on rände puhul oluliseks mõjuteguriks elukohta vahetavate inimeste vanus ja sugu ning asustuspiirkond: nooremad inimesed on need, kes kalduvad pigem elukohta vahetama ning enamik väljarändajaid lahkub maalistest asustuspiirkondadest; linnaliste piirkondade rahvastik on stabiilsem. Eestis iseloomustab mehi tööga seotud ning naisi haridusega seotud ränne. Seetõttu on suur tõenäosus, et väljarännanud on pigem noored ning aastate lõikes jäävad maakonda alles vanemad inimesed, kelle tervis ongi vanusest tulenevalt juba kehvem.

Eakate osatähtsus Valgamaal on viimase üheksa aasta jooksul kasvanud, 25,4%-ni, mis on Eesti keskmisest kõrgem näitaja. sellest tulenevalt on tarvis üha enam pöörata tähelepanu hoolekande ja väärrika vananemise teemale ning tervishoiu teenuste tagamisele. Teenuste kättesaadavuse huvides on vajalik arendada koduteenuseid ja võtta kasutusele mobiilseid teenuse osutamise vorme. Samaaegselt tuleb lahendada personali ja rahaliste vahendite nappusega seotud teemasid.

Valgamaal on 11 hoolekandetasutust. Valga haiglal on piiriülene kompetents Läti suunal. Hooldekodukohtad on pea 100% täidetud ja nende osas on pidev järjekord. Nii hooldekodukohtade kui nendes tööd saavate inimeste arv on selgelt kasvutrendis. Probleemiks on valdkonnas madalad palgad. Üldarstiabi kättesaadavus on vähenenud, varasemast kuuest paikkonnast on perearsti kättesaadav kolmes paikkonnas (Puka, Hargla, Sangaste), suur osa perearsti praksistest töötab linnades: Valga linnas neli ning Tõrvas üks ja Otepääl neli. Eriarstiteenus on kättesaadav Valgas, Tõrvas ja Otepääl.

Valgamaa on looduskaunis roheline maakond, kus puuduvad olulisi keskkonnanariske põhjustavad ettevõtted. Kuritegevuse tase on kogu Eesti kuritegude koguarvu vaadates madal (u. 2%), kuid üks kõrgeimaid Eestis arvestades kuritegude keskmist hulka 10 000 inimese kohta.

Tabel 6. Kuritegude arv 10 000 elaniku kohta 2022-2024.a.

	2022	2023	2024
Eesti keskmine	166,46	166,73	172,6
Valga maakond	203	218	209

Sotsiaalprobleemid lähtuvad pigem elanikkonna vaesusest ja sellega kaasnevast elulaadist, mille osaks on alkoholism, mittetervislik toitumine ja vähene terviseteadlikkus. Suured arenguvajadused on varase märkamise, ennetustöö ja asjakohase sotsiaalabi kiires tagamises abivajajale. Sotsiaaltranspordi võimalusi tuleks arendada vajaduspõhiselt ja koostöös kõigi kohalike omavalitsuste ning ühistranspordikeskusega.

Tuletõrje päästekomandod on Tõrvas, Valgas ja Otepääl, lisaks tegutseb maakonnas kolm vabatahtlikku päästekomandot:

- Karula Vabatahtlik Tuletõrjeselts
- Puka Priitahtlikud Pritsumehed
- Sangaste Vabatahtlik Tuletõrjeühing.

Suurt tähelepanu pöörab Päästeamet ennetusalasele kodunõustamisele. Teavitustöö tõhustamiseks korraldatakse koostöös partneritega infopäevi

Tabel 7. Õnnetusjuhtumid Valga maakonnas 2019-2022.a

Liik	2021	2022	2023	2024
------	------	------	------	------

Liik	2021	2022	2023	2024
Tulekahjudes hukkunud	1	0	1	1
Tulekahjud	91	78	97	88
Veeõnnetustes hukkunud	4	2	1	0
Liiklusõnnetused	27	30	30	24
Tööõnnetused	52	60	58	60

5. Keskkond ja tehniline taristu

Looduslikud tingimused

Valga maakonna pinnamood on mitmekesine. Maakonna lääneosa jääb Sakala kõrgustiku kaguossa. Selles on valitsev ürgorgudest liigestatud lainjas moreentasandik siin-seal kerkivate kuplite ning seljakutega. Põhja pool annavad maastikule ilme põhja-lõuna suunalised väikevoored ning madalamatel niiskematel aladel puisniidud ja metsad. Lõuna pool, Hummuli ja Taagepera ümbruses, leidub ka kuplistikke. Maakonna keskosa hõlmab põhja-lõuna suunaline Väike-Emajõe orund ning selle jätkuks olev Valga nõgu, kus valitseb suuremalt osalt lainjas moreenmaastik, läbitud madalatest lamm- või moldorgudest. Valga nõo keskosas esineb laialdane soostunud Korva luht. Reljeefi vahelduvaim ja kõrgeim osa maakonnast on Otepää ümbruses. Kõrgeimad tipud on Kuutsemägi (217 m), Meegaste mägi (214 m), Harimägi (212 m). Otepää ümbruses on valitsev väga vahelduv künklik moreenmaastik rohketes järvedega. Suurim ja kauneim on Pühajärv. Valga nõost kagus kerkib lääne-ida suunalise vöötmena Karula kuplistik. Eriti vahelduva reljeefiga on kuplistiku idaosa. Lääne suunas pinnavormid madalduvad künnisteks, mis jätkuvad ka Lāti Vabariigi piires. Karula ümbrus on rikas järvedest. Tuntuim neist on Karula Pikkjärv kuplistiku põhjaserval. Maakonna lõunaossa jääb Hargla nõgu – kõrgustike vaheline tasane ala, kus metsade keskel kerkib kohati üksikuid moreenkupleid ja kühme. Omapärase kauni loodusega on Koiva ja Mustjõe orud ning Aheru järve ümbrus. Maakonna aluspõhja moodustavad devoni liivakivid, mis on suhteliselt suure poorsusega, vilgurikkad ja nõrgalt tsementeerunud. Valgamaal on järvi kokku üle 200, neli järve on veepeegli pindalalt suuremad kui 100 ha ja ülejäänutest enamuse moodustavad veesilmad pindalaga alla 10 ha. Jõgedest väärivad pikimatena märkimist Koiva, Öhne, Väike-Emajõgi ja Mustjõgi. Laevatatavateks veekogudeks maakonnas on Võrtsjärv ja Väike-Emajõgi Võrtsjärvest kuni Jõgeveste sillani. Maakonna veekogusid kasutatakse eelkõige puhke-eesmärkidel - suplemine, paadisõit, veesport, hobikalandus. Maakonna supelrannad asuvad Pühajärve, Pedeli paisjärve, Vanamõisa ja Riiska järvede ääres. Traditsioonilised supluskohad on määratud üldplaneeringutega. Kliima. Maakonna kliimat mõjutab lõunapoolne asukoht ning pinnasereljeef ja seetõttu on nii talvised kui ka suvised temperatuurid erinevad Eesti keskmisest, olles talvel madalamad ja suvel kõrgemad. Tänu sellele on Otepää piirkond tuntud kui talvepealinn ja ainuke turismisihtkoht Eestis, kus kaks turismi kõrghooaega – suvine ja talvine. Maavarad. Maakonnas leiduvad maavarad on: savi, ehitusliiv, ehituskruus, sapropeel, rauaooker ning põhjavesi. Mineraalsetest maavaradest kaevandatakse ehituskruusa ja turvast. Maakonnas on 29 liiva- ja kruusakarjääri, 4 turbaraba. Valgamaa joogiveeallikaks on põhjavesi. Pinnavett kasutatakse vaid kunstlume valmistamiseks Otepää vallas Tehvandi Spordikeskuses, Väikesel Munamäel, Kuutsemäel ja Otepää linnamäe orus. Veekasutusest tulenev reostuskoormus on vähenenud viimase paarikümne aasta jooksul kõigi peamiste reostuskoormuse näitajate lõikes.

2021. a andmetel on Eestis metsamaad kokku 2 325 600 hektarit, mis moodustab 51% maismaa (koos siseveekogudega) pindalast. Valga maakonna metsamaa pindala osakaal maakonna pindalast on suurim peale Hiiumaad, moodustades 64%. Riigimetsi majandab Riigimetsa Majandamise Keskus läbi

Valgamaa metskonna. Valga maakonna jahipiirkondade pindala on kokku ca 169 020 ha, mis jaguneb 17 jahipiirkonnaks. Seda haldavad kokku 24 jahiseltsi, kuhu kuulub 569 jahimeest.

Eestis on võetud kaitse alla 19,6% maismaast ja 28,4% kogu vee-alast. Kaitsealust pinda on Eestis kokku 1 618 379 ha, mis on 22,9% riigi pindalast (seisuga 31.12.2022). Valgamaal on kaitsealust pinda 40 877 ha, mis on 21,3 % maakonna pindalast. Otepää looduspark hõlmab 222 km² künklikku ja järvederikast ala Valgamaa kirdeosas, olles oma territooriumi ulatuselt suurim maastikukaitseala Eestis.

Maakonnas on kokku 128 avalikult kasutatavat järve ning 21 paisjärve. Suuremad järvestikud asuvad Otepää ja Koorküla ümbruses. Populaarsemateks kalaveekogudeks on maakonna elanike hulgas Väike Emajõgi, Aheru järv, Pühajärv ja Koorküla Valgjärv. Tähtsaimaks vooluveekoguks on Väike Emajõgi, kus koeb suurem osa hiljem Võrtsjärve siirduvast kohast ning ka mitmetest teistest kalaliikidest. Kirjanduse andmetel on Valgamaal leitud 42 kalaliiki 12st sugukonnast. Tähtsamad kalaliigid on koha, angerjas, haug ja latikas. Esineb ka kaitsealuseid liike, nagu harjus ja tõugjas. Mitmetes jõgedes esineb jõeforell. Koiva jõe vesikonda kuuluvatesse vooluvetesse tulevad võrdlemisi harva kudema ka lõhed. Valgamaa vähiveekogud on Aheru, Udsu, Pülme, Vidrike, Voki ja Nõuni järved ning Koorküla Valgjärv.

Ringmajandus

Valgamaa kõigis omavalitsustes on kehtestatud jäätmehoolduseeskirjad. Nende kohaselt vastutab jäätmete nõuetekohase käitlemise eest jäätmevaldaja. Kõik omavalitsuste haldusterritooriumil maaüksust omavad või haldavad isikud ja asutused on kohustatud ühinema korraldatud jäätmeveoga (hõlmatud segaolmejäätmed, paber ja kartong, segapakend, klaastaara ning biolagunevate köögi- ja sööklajäätmed, va erijuhud) sõlmides jäätmeveolepingu omavalitsuse poolt korraldatud jäätmeveo hanke võitnud jäätmeveoettevõttega. Valgamaal on pakendi- ning paberi- ja kartongijäätmete kogumiseks rajatud ka avalikud kogumispunktid ning on kohustus koguda neid jäätmeid muudest jäätmetest eraldi. Valga maakonnas puudub järelevalve tervishoiujäätmete üle. Valgamaa jäätmejaamade võrgustikku kuuluvad vallakeskustes paiknevad Valga, Tõrva ja Otepää jäätmejaamad. Valga maakonnal (sh kohalikel omavalitsustel) on koostamisel kliima ja energiakava, mis loob tegevuskava maakonna säästva arengu tagamiseks ja hindab erinevate energiatarbimise- ja tõusvate tehnoloogiatega seotud trende, et suuta hinnata nende mõju mitte ainult keskkonnale ja kliimale, vaid ka maakonna arengule.

2021. aastal valmis koostöös Civittaga Valgamaa ringmajanduse audit, mis toob välja et Seoses jäätmetega (sh ohtlikud jäätmed) tuleb teha strateegiline valik: kas kasutada toote madala hinna tagamiseks odavat tehnoloogiat, mis tekitab enam jäätmeid, või investeerida tootmises jäätmeteket vähendavatesse tehnoloogiatesse. Teiseks, tuleb teha valik, kas tekkivaid jäätmeid taaskasutada või ladestada, kas arendada jäätmete vähendamist ja ümbertöötamist või ladestamist. Eelistada tuleks eelkõige jäätmetekke vähendamist tootmises. Kui on saavutatud võimalikult vähene jäätmetekke, tuleb paratamatult tekkivate jäätmete juures eelistada taaskasutamist, sest ladestamine koormab keskkonda. Kohalikel omavalitsustel on jäätmehoolduse korraldamisel ja õigusaktidega pandud kohustuste täitmisel võimalik tugineda peamiselt ainult oma eelarvelistele vahenditele või taotleda toetust Keskkonnainvesteeringute Keskusest. Keskkonnasõbralike tehnoloogiate kasutuselevõtt maakonnas on soositud. Üha enam kasutatakse alternatiivenergiaallikaid nii tootmisettevõtetes kui ka kodumajapidamistes.

Liikumiskeskond.

Maapiirkondades on keskuste ja nende tagamaa vaheliste ühenduste tagamisel määrava tähtsusega erinevad liikumisvõimalused, eelkõige ühistransport. Maakonna sisesed tõmbekeskused (Otepää,

Tõrva, Valga) on ühendatud maakonnaliinidega. Maakonnas tegutseb Valgamaa Ühistranspordikeskus, mis korraldab kolme omavalitsuse ühistranspordivõrgu toimimist. Olulist täiendust bussiliiklusele pakub raudteetransport. Lisaks väiksematele linnadele-asulatele on olemas või arendamisel mugavad ja kiired otseühendused Tartu ja Tallinnaga ning kaks korda päevas Riia. Siiani on transpordist ja infrastruktuurist tulenevaid võimalusi ettevõtluse ja majanduse arendamisel ebapiisavalt kasutatud. Valga linna koonduvad viis Eesti ja Läti riikliku tähtsusega maanteed ning Valgamaad läbib Via Hanseatica transpordikoridor. Valga linn moodustab Eestit ja Lätti ühendava raudteesõlme. Reisijateveo taastamine Valga-Koidula suunal aitab oluliselt kaasa toimepiirkondade omavahelisele seostamisele nii maakonnasiseselt kui väliselt. Oluline on siduda liiklus raudteel teiste transpordiliikidega (bussidel põhinev ühistransport, autoliiklus, kergliiklus), selleks vastava taristu rajamine (peatused, pargi-ja-reisi parklad, jalgrattaparklad, ühendusteel).

6. Majandusareng ja tööjõuturg

Valga maakonnas on äriregistri andmetel 3 757 äriühingut ja füüsilisest isikust ettevõtjat. 95% ettevõtetest on mikroettevõtted, põllumajandussektoris on maakasutuselt ülekaalus suurtootjad.

Valgamaa majanduselu jätkusuutlikkuse tagajana nähakse mitmekesisust, senisest suuremat ekspordi osakaalu, orienteeritust senisest märksa enam keskkonnasõbralikkusele. Perspektiivis võiks Valgamaa majandus olla teadmispõhisem ning senist majandustegevust täiendada loome- ja biomajanduse ning taastuvenergeetikaga. Valga maakonna ees seisavad väljakutsed, kuidas suurendada tootmise tõusu väärtusahelas ja seeläbi pakkuda elanikele paremaid sissetulekuid.

Mikroettevõtete osakaal (alla 10 töötajaga ettevõtted) 95 % kõigist Statistikaameti statistilisse profiili kuuluvatest maakonna ettevõtetest. Tööga hõivatud isikute arv oli kõige suurem töötlevas tööstuses, hulgi ja jaekaubanduses ning ehituses.

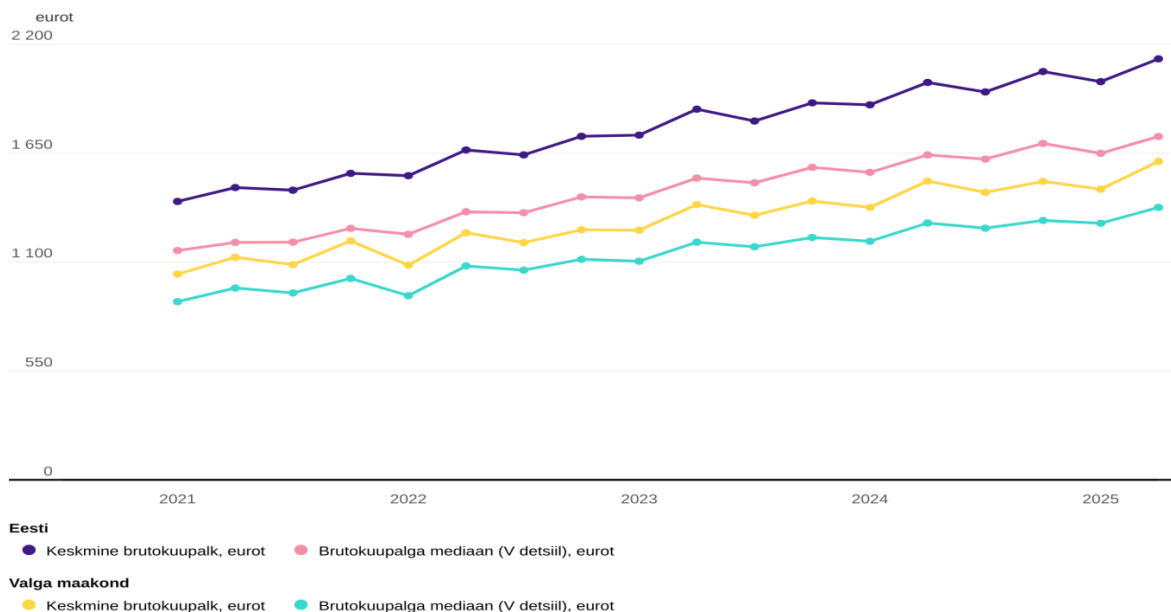
Maakonna ettevõtteid müügitulu suuruse järgi on Eesti Tolli- ja Maksuameti andmete alusel 2024 aastal:

- OÜ Mapri Ehitus osutab projektipõhist peatöövõttu, põhitegevuseks põllumajandusehitus ning lisaks teostatakse betoonitöid üle Eesti. 2024. käive 127 miljonit, 136 töötajat, riiklike makse tasutud 6 miljonit.
- UPM-Kymmene Otepää OÜ – tehas toodab kõrge kvaliteediga spooni ja kasevineeri peamiselt ehitus-, mööbli-, pakke- ja transporditööstusele. Vineeritehase tooraine pärineb peamiselt Eestist. Käive 89 milj EUR, töötajate arv 249. Ettevõtte oli 2024.a suurim riiklike maksude tasuja, 14 miljonit eurot.
- Atria Eesti AS - Valga linnas asuv Eesti üks suurematest toiduainekontsernidest, mis hõlmab täielikku tootmisahelat alates oma seakasvatusest, lõpetades valmistoodete müügiga. Kaubamärgid: Maks & Moorits, Wõro ja VK all kokku ligi 300 erinevat toodet. Müügitulu 89 milj EUR, töötajate arv 295. Riiklike makse tasutud 9 miljonit.

Valgamaa elanike sissetulekud on Eestis järjepidevalt ühed madalamad, statistikaameti andmetel oli 2025. aasta II kvartalis oli keskmine brutopalk Valgamaal 1608 eurot, Eesti keskmine 2126 eurot.

Keskmine brutokuupalk | Valga maakond, Eesti, III kvartal 2020 – II kvartal 2025

Allikas: statistikaamet

Valga maakonna töötuse määr on üks Eesti suurimaid olles 8,1% augustis 2025.a. Vaid Ida- Virumaal on töötuse määr veidi suurem 10,9%. Samas Eesti keskmine on 6,3 %. Maakonna valdadest on suurim töötuse määr Valga vallas. 30% maakonna töötutest on pikaajalised töötud, kel on viimasest töösuhtest möödas rohkem kui 24 kuud.

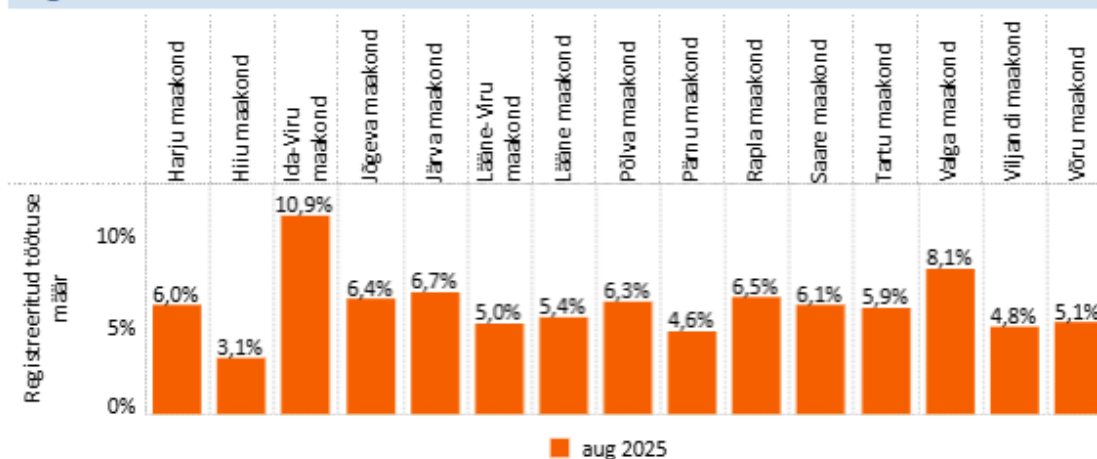
Registreeritud töötuse määr Eestis kokku

august 2025

6,3%

Registreeritud töötuse määr maakondades

Olulisel kohal on piiriülene tööjõu liikumine. Peamiselt teevad piiriüleseid töötajaid lihttööd metalli-, õmblus-, puidu- ja toiduainetööstuse valdkonnas, kus on võimalus ka kohapealseks väljaõppeks. Peamiselt on Valga linna elanikud otsinud tööd teisest riigist tööpuuduse tõttu, kuigi võimaluse korral töötaksid nad siiski koduriigis. Valgamaa elanikud on rahulolematud maakonnas pakutavate

töövõimalustega ja teisalt ettevõtjad on rahulolematud kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavusega. Madal töötasu ja mittehõivatus on olulised vaesusriskid, mis mõjutavad omakorda inimeste sidusust ühiskonnaga ja suurendavad terviseriske.

Valga maakonda iseloomustab suhteliselt madal ettevõtlusaktiivsus. Ettevõtete arvult 1000 tööealise elaniku kohta jääb maha vaid Ida-Virumaa. Madala ettevõtlusaktiivsuse põhjuseks võib olla elanike madalam haridustase, terviseprobleemid ja suurem vaesusriskiga. Nende inimeste panuse suurendamine maakonna inimvarasse, tõrjutuse vähendamine ning kaasamine tööturule ja/või mittetulundussektori tegevustesse kohaliku omavalitsuse, riigi ja kodanikuühenduste koostöös on maakonna arengu jaoks võtmetähtsusega. Noorte ettevõtlusaktiivsuse tõstmiseks on Valgamaa Arenguagentuuri poolt käivitatud noorte ettevõtlikkuse programm NUPP NOKIB, mille raames viiakse läbi noortele ettevõtluskonkursse ja koolitusi.

7. Kodanikuühiskond

Kodanikuühiskonna pilt Valgamaal on üsna kirju -siia kuuluvad nii külaseltsid, spordiklubid, kultuuri- ja haridusühingud, looduskaitsejad, mitmesugused klubilised tegevused kui ka ametiühingud ja teised esindusorganisatsioonid, sotsiaalteenuste pakkujad, vabatahtlikud päästjad ja kogudused. Valgamaal tegutseb 01.09.2025.a seisuga 519 mittetulundusühingut. Mittetulundusühingute arv on langenud, kuna 2024.a. register kustutas massiliselt ühinguid, mille majandusaasta aruanne oli esitamata. Lisaks tegutsevad kodanikuühiskonnas aktiivselt seltsingud, mis on vabatahtlikkuse alusel ja eesmärgipäraselt toimetavad huvigrupid ja tegutsemiseks on sõlmitud suulised või kirjalikud kokkulepped. Üksikisikud ilma organisatsioonilise kuuluvusest saavad ühiskonda panustada vabatahtliku tööna mõne organisatsiooni juures aidates heakorratalgutel, sündmuste korraldamisel või muul sobival moel. Valga vald ja Otepää vald on MTÜ Valga Partnerluskogu liikmed, Tõrva vald aga MTÜ Mulgimaa Arenduskoda liige. Mõlemad katuseorganisatsioonid on valdade omavalitsusi, mittetulundusühinguid ja ettevõtjaid koondavad vabatahtlikud omaalgatuslikud ühendused, mis avavad oma mõjupiirkonnas ligipääsu LEADER toetustele, eesmärgiga arendada piirkonna ettevõtlust, eriti just väike- ja keskmise suurusega ettevõtlust, luua kvaliteetseid töökohti säilitades samas rahuliku ja kauni elukeskkonna ning ergutada kogukondlikke ühendusi, et iga inimene saaks olla vajalik ja väärtuslik. Maakonnas nõustab vabaühendusi Valgamaa Arenguagentuuri MTÜde konsultant. Valgamaa Arenguagentuur kuulub maakondlike arenduskeskuste võrgustikku ja valdkondlikke tegevusi rahastab Kodanikuühiskonna Sihtkapital.